

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T

A RÉSZVÉTEL FONTOS, GYŐZTES NINCS

HÁROM KIÁLLÍTÁS

A véletlen úgy hozta, hogy a télutón látott mindhárom kiállításnak van már valamiféle hagyománya. Az országos kerámiatriennálé a rangidős, megélt már szebb időköt is, volt nagyobb országé is, és volt már jobb is. A JMMT képzőművészeti szakosztálya '96-ban rendezte meg első tematikus kiállítását, ez most már a harmadik. A naptárak versenyt negyedszer láhattuk Újvidéken, ez a legfiatalabb, ám jellegenél fogva talán pillanatnyilag a legtöbbet árul el közállapotainkról.

Ez így jó is, meg rossz is. Jó, mert mindegyiket össze lehet hasonlítani a korábbiakkal, s rossz, mert nem biztos, hogy ezt okvetlenül meg kell tenni. Sőt, alighanem el is kell kerülni, egyszerűen azért, mert semmi értelme. Maradjunk ennyiben.

FANTOMFÁJDALOM

X. jugoszláv kerámiatriennálé – Képzőművészeti Találkozó, Szabadka

A fennállásának három évtizedét ünneplő, jubiláris X. jugoszláv kerámiatriennálé úgy készült, mint a Luca széke. A gyűjtés megkezdődött még 1998 végén, a megnyitót '99 tavaszára tervezték, aztán a nagy ünneplésbe belerontott a politika. A törékeny és kecses, vagy éppen masszív és robusztus cserepeket egyforma gonddal csomagolták be, vitték le a pincébe, és a kiállítást szerencsésebb időkre halasztották. Annak még a körvonalai sem látszanak, a triennálé viszont ez év elején, majd egyéves késéssel megnyílt. Valószínűleg arról marad emlékezetes, hogy az elmúlt harminc év legszerényebb felhozatalát kínálja. De azt mondtuk, hagyjuk az összehasonlítást. Igaz, hogy a megnyitót követően a belgrádi, újvidéki és szabadkai keramikusok kihasználva a rég várt találkozás röpké pillanatait, nem ötleteikről, alkotói gondolataikról cseréltek eszmét, hanem azt vették számba, ki ment Hollandiába, ki Svájcba, ki van Új-Zélandon, s vajon hogy állnak a dolgok azokkal, akik immár Magyarországon folytatják a szakmát. Hát, igen, a keramikusaink is megfogytakoztak. Mégis addig érdemes, mi több, okvetlenül fontos megnézni ezt a kerámia-seregszemlét, amíg olyan munkák láthatók, mint mondjuk *Diana Mojak* lemállott vakolatú, romos faldarabjai. Amelyekről most sem tudom, hogy miért nem bombasztikusak, hiszen olyan roppantul érzelmesek és oly módfelett hatásosak. A papírforma szerint azoknak kellene lenniük. Persze Mojakot nyilván nem érdeklí mindez. Olyan öntörvényű művésszé vált néhány év alatt, aki nem alkalmazkodik ezekhez a külső szempontokhoz. És hajthatatlansága meggyőző. De van is mire makacsnak lennie. És mindenképpen érdemes látni *Tijana Dujović Lišćević* agyag-fém kombinációjú bicikliképeit, amelyek a műfaj határait feszegetve egyesekben talán némi ellenérzést keltenek, ám amelyek láttán a világ keramikusainak legszentebb összeövetelén, Faenzában is elismeréssel bólogattak a műftészek. És nem (annyira) reménytelen a hazai kerámiamű-

vészet helyzete, míg itt láthatjuk *Togyerás Diana* fantasztikus porcelánhírnőkeit, *Ljubica Jocić* súlyosnak ható, ám mégis légiiesen könnyed fekete-fehér kompozícióit; *Kalmár Médi* ironikus, szemtelen kis agyagszobrai, *Ida Marinković Damjanović* festőládába állítgatott madárkái, s velük ellentétben *Miloslav Pavelka* ugyancsak robusztusra sikeredett formai különvéleményét, melyeket a keramikusokban ugyancsak nem szűkölködő Japánban is méltányoltak; vagy *Srdan Vukajlović* groteszk Falacsckáját, amely nemcsak mosolyra, de a nagydíj odaftelésére is készítette a zsűrit.

Azt mondtam fentebb, volt ez a triennálé már szebb is, jobb is, nagyobb is. Mint annyira más ebben az országban, ez is sokat veszített az elmúlt évek során. Ez a mostani triennálé viszont arról szól, hogy a tárgyalkotó képzőművészet, mint a kerámia is, még akkor is emlékszik eredetére, szakralitására, világszerűségére, ha ennek feltámasztása e pillanatban elég reménytelen. Kiáltozni utána azért lehet. S az efféle fantomfájdalom jó jel. A kultúr büntudat egészséges folyamatára utal.

SZELLEMI TOPRONGY

A táj – A JMMT III. tematikus vándorkiállítása

Láttam a jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság képzőművészeti szakosztályának III. tematikus vándorkiállítását. Ezúttal a táj témája köré szerveződött az anyag, s ez itt, e vidék képzőművészeti hagyományait tekintve, kézenfekvő.

Vannak szép, áttetsző, érzékeny kis akvarellek (*Ivanyos Sándor*), lendületes rajzok (*Szarapka Tibor*), leheletfinom, s mégis drámai erejű grafikák (*Mezei Erzsébet*), s vannak lapos, esztétikailag minősíthetetlen munkák (nomina sunt odiosa). Itt vannak a fiatalok és az öregek, az absztraktok és a realista ábrázolás hívei. Van hát minden. Akár keresztmetszete is lehetne ez egy adott időszak tájképfestészetének a szóban forgó szakosztályon belül. De nem az. Itt nincs „adott időszak”. A logikus – rendben, talán csak számomra – az lenne, ha a jelen kiállítás anyaga a legutóbbi tárlat óta keletkezett, mondjuk, az elmúlt két évben készült alkotásokból válogatna, s ezzel időben behatárolhatóvá, egyúttal értékelhetővé is válna. De nincs így. Vannak művészek, akik tíz, sőt húsz évvel ezelőtti, több kiállítást megjárt munkájukat akasztották le a falról, s van aki úgy találta, így, az absztrakt vége felé leginkább egy három és fél évtizeddel ezelőtti munka felel meg erre a célra. S volt valaki/valakik, akik ezt szó nélkül elfogadták és felvették a kiállítás anyagába. Ebből azután nemigen derül ki, hogy mi a helyzet a tájképfestéssel a JMMT köré csoportosuló képzőművészek körében. Legfeljebb az válik nyilvánvalóvá, hogy a kiállítás rendezője, aki nem fedi fel kilétét a katalógusban sem, ezt is letudta. Kész, kipipázva. Mindez nemcsak a tanácstalan tárlatlátogatóval, hanem mindenkéltől a kiállító művészekkel szemben „nem gilt”.

És láttam a kiállításra készült katalógust is. Nem hittem a szememnek. Ez nem igénytelenség, ez már bűn. Természetesen nem az a baj a szóban forgó kiadvánnyal, hogy nem százoldalas és nem színes. Nem, olyan, amilyen a lehetőségekhez és a körülményekhez képest lehet: vékonyka, fekete-fehér és nem a nyomdászat csúcsterméke. És mégsem olyan, amilyennek a lehetőségekhez képest lennie kellene. Az egész művelődési társaság lebecsülése ez a füzetecske. Mert gondolom, a Jugoszláviai Magyar Művelődési

Társaság tagságában vannak, akik ingyen és bérmentve kilektorálnak másfél fleknyi szöveget, hogy azután ne történjék meg az, amit itt ország-világ láthat. A nyúlfarknyi kísérőszöveg hemzseg a helyesírási hibáktól és pontatlanságoktól. A lakcímek írása nem egységes, a helységnevek hol magyarul, hol szerbül szerepelnek, akárcsak az utcanévek; a képzőművészeti technikák néven nevezésével, de helyesírásával is ugyancsak hadilábon állt valaki. Ahogyan a tárlat rendezőjének, e katalógus összeállítójának személye sem derül ki az impresszumból, mert ez utóbbi nem is létezik. De talán jobb így. Még majd valaki elröstellné magát.

ARASZOLVA

Negyedik jugoszláv naptárkiállítás – Vajdasági Múzeum, Újvidék

Három évvel ezelőtt néhány grafikai formatervező kitalálta, hogy mérettessenek meg a vállalatok, intézmények, szervezetek megbízásából készülő naptárok. Az ötlet olyannyira jónak bizonyult, hogy az idén már negyedszer láthattuk, ki milyen kalendáriummal rukkolt ki.

A naptár – legyen az egy- vagy többlapos, fali vagy asztali – furcsa szerzet. Ugyanis a konkrét információ (nap, hónap, esetleg a megrendelő személye) kívül másról is szól. Lehetőfinoman egy attitűdről is árulkodik. A magaskultúrához – ezen belül a képzőművészethez – való viszonyról.

Nem minden tanulságot nélkülöző megfigyelni, hányféle módon kísérlik meg magukat reklámozni a naptárok megrendelői. Itt van a harsányan hivalkodó, „vásári” fajta: feltünteti az összes szponzort, fontossági sorrendben, nagyság szerint, a lap alján pedig ott vannak még a hónapok is. Rendeltetésszerű használata általában csak néhány dioptriával lehetséges. Riasztó példája e kiállításon az ismert sportklub naptára, amelyen a teljes csapat, az összes edző és segédedző, gyúró, sportorvos stb. ott van, a fő helyre ültetett politikus-klubelnökök állják-ülük-rajongják körül; fejük felett a szponzor vállalatok „örök világhossága” fényeskedik.

Vannak azután az ismert műalkotások reprodukcióit felhasználó naptárok. Aki bizonytalan saját ízlésében, ám sok pénzt tud rászánni, annak ez biztos befutó. Ilyenek az idén (is) a szerbiai kőolajipari vállalat, a legnagyobb bankok és egyéb állami cégek naptárai. Az egyik, a század első felének szerb festészetét hozó tizenkét lapos naptár párját ritkítóan pazar kivitelezésével még ebből az egyébként is luxuskategóriából kiemelkedik. Végül itt a megrendelők harmadik kategóriája. Ennek nincs okvetlenül sok pénze, de tudja azt, amit az előző kettő nem, s a szakmára, jelen esetben a grafikai formatervezőkre bízva, készítsenek már a részére naptárt . . . Itt már lehet a magaskultúrához (ezen belül is a képzőművészethez) való viszonyról beszélni. *Martin Candir* és *Jaroslav Pap*, *Dušan Kostić* fotói, *Kapitány Attila*, *Nikola Caran*, *Mirjana Šormaz*, a *Quartet*, vagy a *Repro Foto Oko* ügynökségek dizájnjai a lehetőségek egész tárházát, a műfaj intellektuális gazdagságát villantják fel, igényesség és ízlésnevelés egyaránt jellemzi őket. Vitathatatlan szakmai színvonalukon felül mást is sejtetnek. Azt, hogy a kultúra tekintélyérvényesítő képessége nagy úr (lehet). Olykor maga is anyagi erővé válhat. Megemeli az egészet. Lágýítja a szponzorok és az üzletfelek szívét egyaránt. Az egész

mindenség általa kezd lassú táncba, és a dolgok általa kezdenek alig észrevehetően átrendeződni. Ha másképpen nem, hát araszolva, de általa távolodunk a Balkántól, s ugyanígy, de általa közelednénk számunkra rokonszenvesebb tájak felé.

NÁRAY Éva

F I L M

A 31. MAGYAR FILMSZEMLÉRŐL

A 31. Magyar Filmszemle repertoárját nézve – február 3-ától 8-ig Budapesten – és a zsűri értékelését látva egyértelműen leszögezhető, újra divatba jöttek a családi történetek. A filmmustra megnyitásán Mészáros Márta *Kisvilimájával* kezdődött, és a zárórendezvényen Szabó István *A napfény íze* című filmjével záródott a családtörténetek bemutatása. Ide sorolható a fődíjat kapott Gödrös Frigyes írta és rendezte *Glamour* és még sok-sok más alkotás. Szabó István azóta már világsikert befutott filmje igazi családdregény, a Sonnenscheinék három generációjának életét taglalja.

A zsidóság magyarországi asszimilációja, felemelkedése teljesen egybeesik Magyarország újkori felemelkedésével. Az 1848–49-es forradalomban a magyar zsidóság szívvel-lélekkel vett részt – Táncsics Mihály vezetésével nagy katonai egyéniség harcol a forradalomért – és rengeteg zsidó fiatal került a forradalom után 14–15 évesen fogságba. A magyarság szeretetét, a magyar nemzet jövőjét és szabadsága iránt érzett aggodalmát a Magyarországon élő zsidóság 1848 óta hordja a szívében, s Ferenc József jóvoltából egyenjogú polgárrá válva nagymértékben vett részt a századforduló gazdaságfejlesztésében. Történetük Auschwitzig, majd a kommunizmus időszakáig, illetve 1956-ig szinte laboratóriumi pontosságú képe annak, amit a mai napig tapasztalhatunk Európa több országában is. Gondoljunk akár az ír–angol problémára, de beszélhetünk arról az örületlen népvándorlásról is, ami Európában folyik, vagy itt van Jugoszlávia szétesése, az elvándorlás tőlünk, de felidézhetjük a törökök németországi vagy az afrikaiak franciaországi jelenlétét is. S mindezt a történelmi helyzetre a magyar zsidóság XX. századi sorsa nagyon pontos példa. Ezt jeleníti meg képekben Szabó István, aki így nyilatkozott arról, hogy a XX. század küszöbén a Sonnenschein család tagjai boldog új évszázadot kívántak egymásnak:

– Alapvetően a XX. század meghatározza az új évezredet is, mert az elmúlt évszázad olyan megpróbáltatásokat hozott Közép-Európának és azon belül Magyarországnak is, hogy akármilyen oldalról nézzük is, nincs olyan család, amely nem vesztett volna el valakit politikai történések miatt. Nincs család, amely ne szenvedett volna valamilyen ideológia következtében. Ez az óriási tapasztalat beivódott az emberek lelkébe és vérébe, ezért idegenkednek minden ellenséggépet kereső zászlóbontástól, s attól, ha valaki ellenébe kell elképzelni az országnak, a társadalomnak a felemelkedését.

Hasonló témakört boncolgat a *Glamour* egy család fél évszázados történetét bemutató alkotás, amely tulajdonképpen a film rendezőjének, Gödrös Frigyesnek közvetlen családi története. Már-már a gyerekdregény világát idézi fel képekben az alkotó. Mészáros Márta